

dr hab., prof. UKSW Katarzyna Roszewska

dr hab., prof. SGH Paweł Kubicki

dr Agnieszka Dudzińska

Maria Libura

Uwagi do projektu

„Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego

Program na lata 2021-2027”

w zakresie dotyczącym braku działań na rzecz
włączenia społecznego i przeciwdziałania ubóstwu
osób z niepełnosprawnościami

Wychodząc z założenia, że środki FERS powinny być w 25% przeznaczone na przeciwdziałanie ubóstwu przedłożony projekt dokonuje alokacji środków w sposób niezgodny z tym warunkiem, nie uwzględniający poziomu ubóstwa, potrzeb i liczebności grup osób najbardziej potrzebujących, w tym w szczególności nieaktywnych zawodowo osób z niepełnosprawnościami. W ramach FERS wymagane są zatem również działania służące m.in. zapobieganiu deprivacji potrzeb, wzmacnianiu usług publicznych, integracji społecznej¹.

---

¹ Cele szczegółowe to m.in. wskazane w art. 4 ust. 1 projektu rozporządzenia PE i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+) COM(2018) 372 :

(vii) wspieranie aktywnego włączenia społecznego, w tym w celu promowania równości szans i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie szans na zatrudnienie;

(viii) wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich i społeczności marginalizowanych, takich jak Romowie;

(ix) zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług; modernizacja systemów zabezpieczenia społecznego, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej; poprawa dostępności, efektywności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej;

(x) wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci;

(xi) przeciwdziałanie deprivacji materialnej przez udzielanie pomocy żywnościowej lub podstawowej pomocy materialnej osobom najbardziej potrzebującym, w tym przy użyciu środków towarzyszących.

W szczególności należy zwrócić uwagę na (1) brak działań na rzecz rozwoju usług publicznych służących rehabilitacji społecznej i włączeniu społecznemu, (2) brak działań zapobiegających ubóstwu osób, które nie będą w stanie podjąć aktywności zawodowej, (3) brak działań w kierunku zreformowania krytykowanego, niespójnego i kwestionowanego w orzecznictwie TK oraz NSA systemu świadczeń rodzinnych.

1. BRAK DZIAŁAŃ NA RZECZ ROZWOJU USŁUG PUBLICZNYCH SŁUŻĄCYCH REHABILITACJI SPOŁECZNEJ I WŁĄCZENIU SPOŁECZNEMU

Przedłożony do konsultacji projekt FERS-u postrzega osoby z niepełnosprawnościami wyłącznie jako osoby niedostatecznie reprezentowane na rynku pracy. Pomija całkowicie potrzebę budowania systemu usług publicznych skierowanych do osób z niepełnosprawnościami w środowisku lokalnym, służących rehabilitacji społecznej i włączeniu społecznemu, potrzebę organizowania mieszkalnictwa wspomaganego i w konsekwencji stworzenia warunków do niezależnego życia. Przewidziane w systemie pomocy społecznej rodzaje usług publicznych nie są dostępne dla osób najbardziej potrzebujących. Niektóre samorządy nie realizują w ogóle lub realizują w bardzo ograniczonym zakresie obowiązkowe specjalistyczne usługi opiekuńcze dostosowane do szczególnych potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Specjalistyczne usługi opiekuńcze w całej Polsce w ramach zadań własnych gmin zostały udzielone jedynie 5938 osobom, zaś w ramach zadań zleconych – specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi 14 567 osobom (Sprawozdanie MRPiPS-03 za 2020 rok z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach). W ramach usług opiekuńczych zapewniających pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, pielęgnację, kontakty z otoczeniem nie wyodrębnia się danych dotyczących tego, ilu osobom ich udzielono w związku z wiekiem lub niepełnosprawnością. Jednak łącznie wszystkich usług (z uwzględnieniem specjalistycznych usług opiekuńczych) udzielono zaledwie 113 059 osobom. Jednocześnie liczba wszystkich usług w 2020 r. spadła w stosunku do roku 2019, pomimo pandemii. Biorąc pod uwagę skalę potrzeb osób z niepełnosprawnościami i seniorów, potrzeba rozwoju usług jest niezaprzeczalna.

Funkcjonujące stacjonarne formy wsparcia dziennego prowadzące rehabilitację społeczną skierowane są wyłącznie do osób samodzielnych lub niewymagających intensywnego indywidualnego wsparcia innej osoby.

2. BRAK DZIAŁAŃ ZAPOBIEGAJĄCYCH UBÓSTWU OSÓB, KTÓRE NIE BĘDĄ W STANIE PODJĄĆ AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ

Brak działań na rzecz integracji społeczno-ekonomicznej osób, które nie są w stanie podjąć zatrudnienia, zwiększa dysproporcje nawet wśród samej grupy osób z niepełnosprawnościami, pozostawiając na całkowitym marginesie osoby utrzymujące się wyłącznie ze świadczeń z zabezpieczenia społecznego. Świadczenia te są utrzymywane na bardzo niskim poziomie, ponieważ zakładają możliwość łączenia ich z aktywnością zawodową. Niestety osoby z najgłębszą niepełnosprawnością nie mogące podjąć pracy tym samym skazane są na ubóstwo. Stopa ubóstwa skrajnego w gospodarstwach domowych z co najmniej jedną osobą uznaną za niepełnosprawną wyniosła w 2020 r. 7,5%, podczas gdy ogółem było to 5,2% (dla porównania dla gospodarstw domowych z 3 dziećmi wyniósł on 5,9%). Wyższy też był poziom ubóstwa wśród rencistów, który wyniósł 8,2%, dla porównania wśród emerytów wyniósł on 4,2% (GUS, Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce 2020 r., s. 4, 6 i 8).

Diagnoza zawarta w projekcie FERS-u potwierdza wyższy wskaźnik ubóstwa wśród rodzin osób z niepełnosprawnościami, a pomimo tego nie przewiduje się żadnych działań służących rozwiązaniu tej sytuacji, w szczególności reformy świadczeń, tak aby były one adekwatne do potrzeb (osoby nie mogące podjąć zatrudnienia otrzymują świadczenia na poziomie pomiędzy 20% a 40% minimalnego wynagrodzenia, na takim poziomie kształtują się zasiłek stały i renta socjalna).

3. BRAK DZIAŁAŃ W KIERUNKU ZREFORMOWANIA KRYTYKOWANEGO, NIE-SPÓJNEGO I KWESTIONOWANEGO W ORZECZNICTWIE TK ORAZ NSA SYSTEMU ŚWIADCZEŃ RODZINNYCH

System świadczeń rodzinnych dla rodzin osób z niepełnosprawnościami jest rażąco niesprawiedliwy. Występują istotne różnice w uprawnieniach, nie odzwierciedlające skali podstawowych potrzeb bytowych, sytuujące niektóre rodziny na poziomie poniżej progu skrajnego ubóstwa. Ponadto, wbrew polityce UE, wypycha również systemowo członków rodzin z rynku pracy. Diagnoza zawarta w projekcie FERS-u to potwierdza, a pomimo tego nie przewiduje się żadnych działań służących rozwiązaniu tej sytuacji, w szczególności odmawia się obecnie możliwości łączenia aktywności zawodowej i ze wsparciem finansowym opiekunów, a docelowo nie

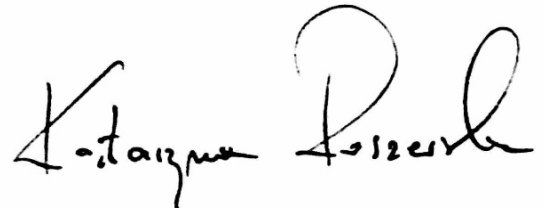
ma żadnych konkretnych działań (poza politycznymi deklaracjami) prowadzących do upodmiotowienia osób z niepełnosprawnościami w kierunku swobodnego wyboru asystenta, opiekuna, jaki systemowego łączenia opieki rodzinnej z usługami publicznymi. Instrumenty przewidziane w projekcie FERS-u kierowane łącznie do opiekunów osób starszych i osób z niepełnosprawnościami są marginalne (wskaźniki dot. usług skierowanych do opiekunów tych osób) oraz nieadekwatne dla rodzin osób wymagających intensywnego wsparcia (np. tzw. kręgi wsparcia). Wskazane w projekcie wskaźniki kierowane do nieaktywnych zawodowo osób z niepełnosprawnościami, osób przewlekłe chorujących, starszych i ich rodzin są najslabszym elementem Osi III projektu zat. Równe szanse dla wszystkich. Wskazują na zadania już sfinansowane bądź aktualnie realizowane w wielu innych projektach ze środków UE. Są rażąco niskie, jeśli zestawić je ze wskaźnikami dla rodzin z dziećmi w wieku do lat 3. Planuje się przykładowo utworzyć i finansować już funkcjonujących łącznie ponad 112 tys. miejsc opieki nad dziećmi do lat 3, podczas gdy wszelkie formy wsparcia do opiekunów łącznie osób starszych i wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu skierowane są jedynie do 2 tys. osób. Dla porównania dzieci do 3 roku życia jest ok. 1200 tys. tymczasem osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności oraz dzieci wymagających stałej pomocy osoby trzeciej z powodu niepełnosprawności łącznie powyżej 900 tys., zaś liczba seniorów w wieku powyżej 80 roku zbliża się sukcesywnie do 2 mln. Innym przykładem jest np. oferta wsparcia dla 75% (50 tys. z 75 tys.) osób odbywających karę pozbawienia wolności.

Krytycznie ocenić należy propozycję wypracowywania kolejnego modelu wsparcia dla rodzin osób z niepełnosprawnościami w sytuacji, gdy sam projekt FERS pomija zobowiązania podjęte w Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami (nie licząc reformy systemu orzekania o niepełnosprawności), gdy nie są realizowane w tym zakresie: wyrok TK dotyczący opiekunów osób z niepełnosprawnościami (ogólnie, bez propozycji żadnych zaplanowanych działań wspomina o tym (Polski Ład), rekomendacje Komitetu ONZ ds. osób z niepełnosprawnościami, rekomendacje wypracowane w wielu wcześniejszych projektach sfinansowanych ze środków UE, czy działania przewidziane w Programie Za Życiem.

Działania we wskazanych obszarach powinny być ujęte w ramach programu krajowego. Scentralizowany sposób interwencji pozwoli na przyjęcie spójnego katalogu działań skierowanych do wyjątkowo wrażliwych grup odbiorców i pozwoli na kompleksową odpowiedź na specyficzne potrzeby. Z pewnością projekty regionalne nie będą właściwym sposobem na prze-

prorowadzenie systemowych reform prawno-organizacyjnych i finansowych w zakresie powszechnego systemu usług publicznych i zmian w systemie świadczeń z zabezpieczenia społecznego, w tym świadczeń rodzinnych.

---

z upoważnienia

Katarzyna Roszewska